

Politik Bilim

Toplumsal fayda...

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>

Geçenlerde CBT okuru bir dost bir temennide bulundu: “*Dergide yeni bilimsel ve teknolojik gelişmelere ilişkin haberleri okuyoruz; ama bunların çoğunda, sonuçta toplumun ne kazanacağına, sağlanacak toplumsal faydaya ilişkin yeterince açık bilgiler yer almıyor. İşin bu yanı daha çok vurgulanıp öne çıkarılsa daha iyi olmaz mı?*” Bilim ve teknolojideki gelişmeleri hepimizin anlayacağı bir dille aktararak, **bilim ve teknolojiye yabancılaşma duymayan bir toplum** yaratılmasına katkıda bulunmayı amaçları arasında gören bir derginin elbette dikkate alacağı bir nokta bu...

Konu üzerinde düşünürken aklım “**toplumsal fayda**” meselesine takıldı. Bu iki sözcüğü ben de çok kullanıyorum. ‘İnovasyon’un ne anlama geldiğini kısaca anlatabilmek için, hep, “*bilimsel ve teknolojik bulguları ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürmekten*” söz etmiyor muyum? Ediyorum da, ‘toplumsal fayda’ aslında epeyce yuvarlak bir lâf. Bu lâfı, sözünü ettiğimiz faydanın toplumun katmanları açısından analizini hiç yapmadan kullanırsak, sonuçta yanıltıcı da olabiliriz.

‘Toplumsal fayda’ diyoruz; ama toplum farklı katmanlardan, farklı kültür ve gelir düzeyinden olan insanlardan oluşuyor. Bu farklılıklar, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonuçlarından toplumun bütün katmanlarının aynı ölçüde yararlanamamaları sonucunu her zaman doğurabilir. Ya da bu gelişmelerin sonuçlarından yararlanmak isteyen toplumun bazı fertleri, kendilerini, bu yararlanma karşılığında gelirleriyle hiç de orantılı olmayan bir bedel ödüyorlarmış gibi hissedebilirler ve bu nedenle de, ortaya konan daha gelişkin ürünleri, kendileri için çok gerekli olduğu durumlarda bile, diğerleri kadar rahat kullanamayabilirler. Yeni geliştirilen ilâçların yüksek fiyatları dolayısıyla çoğu insanımızın çektiği sıkıntılara her gün tanık olmuyor muyuz? Ya da ilk bakışta çoğumuzun sevinçle karşıladığı ve çok daha insanî bulunduğu bazı teknolojik gelişmeler bazılarımız için tam bir yıkım olmuyor mu? Bilinen örneği vereyim. İleri otomasyon, pek çok işkolunda sağlık açısından yüksek riskler taşıyan işlerin insansız yapılmasını sağlayarak, aslında insanî bir çalışma ortamı yaratır. Ama, makinenin yerine geçip boşta bıraktığı insana çalışacağı başka bir iş bulamazsak, o insanın, canımı kurtardım, diye sevinmesi mümkün mü?

Diyelim, tarımsal üretimde teknolojik girdi kullanımını yaygınlaştırarak küçük üreticilerin daha fazla gelir elde etmesini ve yaşam düzeylerini yükseltmelerini sağladık. O teknolojik girdiler çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratıyorsa, burada toplumsal faydayı nasıl tanımlayıp gözeticeğiz? 30 Haziran tarihli gazetelerde vardı: Kendi adını taşıyan bir araştırma enstitüsü ile bir bilim vakfının kurucusu ve başkanı olan Dr. J. Craig Venter ve ekibi, lâboratuar ortamında, bir bakteri genomunu başka bir hücreye nakletmeyi başarmış. Böylece, nakil yapılan hücreye başka bir genetik kod yüklenerek yeni bir canlı üretilmiş. Dr. Venter, bu çalışmanın yapay kromozom, yapay mikrop, yapay yakıt üretmek ve zehirli atıkları temizlemek için kullanılacak bir tekniğin ilk adımı olduğunu söylemiş. Ama, Dr. Venter’in başarısını sevindirici bulan bilim adamlarının yanında, bu teknolojinin biyolojik silâh üretiminde kullanılabileceğini söyleyen çevreler de varmış. Burada da yine, ‘toplumsal faydanın’ nasıl tanımlanıp gözetileceği meselesi var.

Velhâsıl, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden sağlanacak toplumsal faydayı bu gelişmelerin sonuçlarını kullanacak olan insan faktöründen, toplumsal katmanlar ve uluslar arasındaki çıkar çatışmalarından bağımsız olarak düşünürsek, her zaman bir çıkmaz sokakla

karşılaşabilir; sonra da, bilim ve teknolojiye, doğalarında olmayan kötülükleri yükleyerek onları kendi irâdelerine sahip düşmanlarımızmış gibi görmeye de başlarız. Toplumsal faydayı insan ve onun niyeti yaratır; bilim ve teknoloji değil. Galiba yazılarımızda ve vereceğimiz haberlerde bu noktayı daha iyi işlemeliyiz.

CBT. 20 Temmuz 2007